

**Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımında,
Tarım Kesiminin Planlaması:Harran Ovası Örneđi**

Öğr. Gör. İ. Bülent GÜRBÜZ

1.GİRİŞ

Kırsal kesim ile kentler arasındaki gelişmişlik farkları nedeniyle uzun yıllardır kırsal kesimi geliştirmeye yönelik çeşitli teoriler ve stratejiler geliştirilmiştir. Kırsal kalkınma sadece tarımsal kalkınma olmayıp, diğer sektörleri de içine alan çok yönlü bir yaklaşımı gerektirmektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında istenilen veya arzu edilen sadece tarım kesimindeki üretim miktarının artırılması veya altyapı çalışmalarının düzenlenmesi değil, eş zamanlı bir çalışmayla diğer sektörlerinde canlandırılmasıdır. Bu amaçla entegre kırsal kalkınma stratejisi olarak adlandırılan bir yaklaşım ortaya çıkartılmıştır.

Bu çalışmada Entegre Kırsal Kalkınma Stratejilerinden birisi olan Rehovot yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımın temelini oluşturan çapraz fonksiyon yöntemi ile seçilen bölge ve ulusal bazdaki makro ve mikro planların örtüşmesi, buna bağlı olarakta sektörler arası birlikteliğin sağlanması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Araştırma materyalini, Harran ovasında üreticilerle yapılan anket çalışması ile Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi, DİE,DSİ ve Tarım İlçe Müdürlüklerince yapılmış olan araştırma sonuçları oluşturmuştur. Bölge için ulusal planlarla örtüşen bir makro plan hazırlanmıştır. Tarım, hizmetler sektörleri için mikro planlar hazırlanarak bunların makro planlarla paralellik göstermesine dikkat edilmiştir.

3. BULGULAR

Harran ovası, Harran Akçakale ilçelerini içermektedir. Ovanın ana geçim kaynağını oluşturan tarım kesiminde sulamanın başladığı 1995 yılına kadar kuru alanlarda buğday ve arpa yetiştirilirken koyunculuk ise doğal mera alanlarından dolayı belli başlı hayvancılık faaliyetlerini oluşturmaktaydı. Hem bitkisel hem de hayvansal üretimde verim düzeyleri Türkiye ortalamasını altında yer almaktaydı.

1 milyon dekar civarında ekilebilen alana sahip olan ovanın en önemli sorunları ise; yetersiz mekanizasyon ve teknoloji kullanımından kaynaklanan verim düşüklüğü, yayım çalışmaları ve kredi kullanım oranlarının yetersizliği, pazarlama ve depolama imkanlarının sınırlı olmasıdır. Son yıllarda sulamanın getirmiş olduğu çevre sorunlarıyla karşılaşan Harran ovasında 21 361 kişi tarım kesiminde istihdam ederken yaklaşık 45 trilyonluk bir katma değer yaratmaktadır.

Çizelge 1. Harran Ovası Tarım Kesimine Ait Bazı Ekonomik Göstergeler

Göstergeler	Birim	Değer
Ekilen Alan	Da	1 040 135
Brüt Kar	Miyar TL	45 080
Çalışanlar		25 361
Brüt Kar/Çalışanlar	Milyon TL	1 778
Çalışılan Gün Sayısı	1000	5 655
Çalışılan Gün Sayısı/Çalışanlar		223
Sermaye Stoku (KO)	Milyar TL	21 325

Çizelge 2'den de görüleceği gibi bölgede sınırlı sayıda ürünün yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ürün deseninin % 80'ini pamuk oluşturmaktadır. Tek ürüne dayalı üretimin gerçekleştirilmesi ise son derece risklidir. Örneğin, 1998 yılında pamukta yaşanan fiyat dalgalanmaları bölgenin ve üreticilerin gelirlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bölgede, hayvansal üretim açısından özellikle koyunculuk faaliyeti gerçekleştirilirken doğal mera alanlarının sulamaya açılması nedeniyle özellikle son yıllarda et ve süt verimi düşmüştür.

Üreticilerin gelir düzeyini yükseltecek, tarım kesiminde çalışanların yaratmış olduğu katma değeri artırarak daha yüksek verimliliği sağlayabilecek, çevre açısından sürdürülebilir kalkınmayı sağlayan hem de tarıma dayalı sanayiye hammadde tedarik eden bir sektör konumuna getirebilmek amacıyla, tarım kesimine yönelik bir sektörel planlama gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 2. 1999 Yılında Harran Ovasında Bitkisel ve Hayvansal Üretime Ait Veriler (Milyar TL)

Ürün	Alan(Da)Baş	Üretim(Ton)	Üretim Değeri	Brüt kar	Net kar	Çalışılan Gün (000)
Pamuk	778 000	311 200	42 432	36 960	36 660	4 668
Buğday	165 550	66 220	3 510	2 208	2 146	166
Buğday K	50 000	10 000	530	287	268	50
Arpa	18 870	4 718	179	113	106	19
Mısır	17 800	13 350	654	516	502	45
Karpuz	675	2 228	45	41	41	4
Sebze	3 250		390	358	354	23
Diğer	5 000		150	120	115	13
Bitkisel Ü. Top	1 039 145		47 890	40 604	40 193	4 986
Süt Sığırcılığı	2 195		356	174	172	22
Koyunculuk	112 500		2 335	1 800	1754	281
Keçi	42 650		1 088	896	881	115
Hayvansal Ü. Top			3 779	2 870	2 807	418

Bu amaçla, bölgede iklim ve toprak koşullarına uygun, üreticiler tarafından kabul görece, pazar koşullarının uygun ve çevresel etkilerinin en az olduğı düşünölen yeni çeşitler programa dahil edilmiştir. Ekilen alanların sınırlı olması nedeniyle hedef yılı olarak kabul edilen 2009 yılında daha entansif bir tarımın yapılması kaçınılmazdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için; öncelikle bitkisel üretimde ürün çeşitlendirilmesine gidilmesi, ileri teknoloji olarak kabul edebileceğimiz, kaliteli tohum, ilaç, gübre, mekanizasyon ve sulamanın yanı sıra hayvansal üretimde de yüksek verim kabiliyetli kültür ırklarının kullanımı ve hayvan sağlığı konularına dikkat etmek gerekir. Bölgede yetiştirilen temel ürün olan pamuğun yanı sıra ürün çeşitlendirmesine giderek 2009 yılında soya fasulyesi, domates, biber, patlıcan gibi sebzelere ek olarak çok yıllık bitkilerin (meyve) üretiminin artırılması, süt inekçiliğı, kültür ırkına dayalı koyuncululuğun yanında arıcılık faaliyeti de plana eklenmiştir.

Çizelge 3.Harran Ovasının Mevcut Durumu ile 2009 Yılıının Karşılaştırması

Ürünler	1999 (Da)	2009 (Da)	Fark
Bit. Üre. Tek Yıllıklar			
Pamuk	778,000	722,235	-55,765
Buğday	215,550	275,000	59,450
Arpa	18,870	25,000	6,130
Mısır	17,800	60,000	42,200
Sebzeler	3,925	6,988	3,063
Diğer	5,000	50,000	45,000
Ara toplam	1,039,145	1,139,223	100,078
Bitkisel Üre. Çok Yıllıklar			
Üzüm	-	780	780
Zeytin	-	4,258	4,258
Badem	-	2,113	2,113
Elma	-	1,776	1,776
A. Fıstığı	100	7,540	7,440
Diğer	890	5,770	4,880
Ara Toplam	990	22,227	21,237
Hayvansal Üretim (Baş)			
Süt Sığırçılığı	2,195	1,740	-455
Koyun (Yerli)	112,500	-	-112,500
Koyun (Merinos)	-	50,000	50,000
Keçi	42650	10,152	-32,498
Arıcılık (Kovan)	-	4,000	4,000

Doğrusal programlama yöntemiyle yapılan çalışmada 2009 yılında pamuğun yine en önemli ürün olacağı ancak ekilen alanların daha verimli kullanılması ile yazlık ürünlere ek olarak kışık ürünlere artış görülürken,çok yıllık bitkilerde ürün çeşitlendirmesine gidilmesi ve hayvancılıkta kültür ırklarının kullanılmasıyla birlikte bölgedeki brüt karın yıllık % 5 artışla yaklaşık 77 trilyona çıkacağı hesaplanmıştır.

Çizelge 4'de ekilen alanların gelecek on yıl içerisinde fazla bir değişikliğe uğramayacağı ancak Akçakale'de sulamaya açılmayan bölgelerinde hizmete girmesiyle toplam alanın 1 193 000 dekara çıkacağı varsayılmıştır. Brüt karın 1999 yılına göre % 71'lik bir artış göstereceği hesaplanmıştır. Bu artış ancak verimde meydana gelecek yükselişle sağlanabilir. Hedef yılında sermaye stokunu ise 37.5 trilyona ulaşması beklenmektedir. Bunun % 72'lik kısmını traktör ile alet ekipmanlar oluşturacaktır. Bölgede diğer sektörlerin istihdam olanakları son derece kısıtlıdır. Bu yüzden dolayı tarım kesiminde çalışanların sayısında hedef yılına kadar büyük bir artış beklenmektedir. Tarım kesiminde yeterli istihdam olanakları yaratılmaması durumunda gizli işsizlik veya bölge dışına göç ile karşılaşılabilir.

Çizelge 4. Harran Ovası Tarım Kesimine Ait Bazı Ekonomik Göstergelerin Karşılaştırmalı Analizi

Göstergeler	Birim	Mevcut Durum	2009	Yıllık Artış Hızı
Ekilen Alan	Da	1 040 135	1 193 410	1
Brüt Kar	Miyar TL	45 080	76 899	5
Çalışanlar		25 361	31 600	2
Brüt Kar/Çalışanlar	Milyon TL	1 778	2 434	3
Çalışılan Gün Sayısı	1000	5 655	3 534	-5
Sermaye Stoku (KO)	Milyar TL	21 325	37 547	

4. SONUÇ

Bu planda ortaya çıkartılan rakamların gerçekleştirilebilmesi için öncelikle üreticilerin yeniliklere açık olması gerekir. Buna bağlı olarak bölge yetiştiricilerinin daha entansif tarım ve ürün çeşitlendirmesini sağlamaları ancak ileri teknoloji ürünlerini kullanmaları ve ürün rotasyonunu ile gerçekleştirilebilir. Tarım Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi ve Üniversitelerin araştırma eğitim ve yayım hizmetlerini yeniden düzenlemeleri ve artırmalarının önemi kadar devletin uygulamış olduğu planların ve fiyat mekanizmalarının da bölge koşullarına uygun olarak gerçekleşmesi gerekir. Ulusal ve uluslar arası düzeyde pazar olanaklarını artırılması, depolama ve kurutma imkanlarının da genişletilmesi de planın başarıya ulaşmasına yardımcı olacak önemli araçlardır.

KAYNAKLAR

Abay, C., Çıkın, A., 1996 İkinci Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt:2, s:430-434

Anonim., 1999 Planning Project Harran Plain-Sanlıurfa Province Southeastern Anatolia Turkey, The david publication series